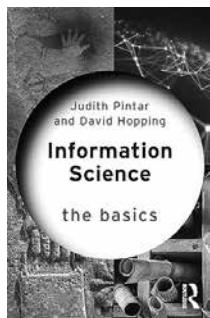

ARTYKUŁY RECENZYJNE/RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2023 z. 4
PL ISSN 0033-202X

J. Pinter, D. Hopping: *Information Science: The Basics*. New York: Routledge, 2023, 251 s., ISBN 978-0-367-72518-1. DOI: 10.4324/9781003155119.

Monografia pt. *Information Science: The basics*, jak wskazuje tytuł, zawiera zbiór podstaw informatologii, które powinien przyswoić każdy, kto chce rozpocząć działalność naukową i/lub zawodową w zakresie tej dyscypliny czy też uzupełnić lub uporządkować wiedzę z zakresu tej problematyki. Autorami niniejszej książki są Judith Pinter i David Hopping – badacze i wykładowcy ze School of Information Sciences na amerykańskim University of Illinois Urbana-Champaign. Na tle innych prac poświęconych tej tematyce, niniejszą monografią wyróżnia nowatorskie podejście do problematyki nauki o informacji, co już wynika z samej struktury tego podręcznika. Treść została podzielona na dziesięć rozdziałów poświęconych „metaforycznemu cyklowi życia” informacji: ich kolekcjonowaniu (*Collecting Information*), klasyfikowaniu (*Classifying Information*), organizowaniu (*Organizing Information*), wyszukiwaniu (*Retrieving Information*), wykorzystywaniu (*Utilizing Information*), zarządzaniu nimi (*Governing Information*), badaniu ich (*Studying Information*), projektowaniu (*Designing Information*), konserwacji (*Preserving Information*) i wyobrażaniu ich przyszłości (*Imagining Information*). Rozdziały zaczynają się od głębokich podstaw historycznych, po czym następuje płynne przejście do technologii i zastosowań w praktyce w ujęciu współczesnym. Autorzy krok po kroku prowadzą czytelnika przez każdy etap cyklu życia informacji. Informatologia w tej książce przedstawiona jest jako nowoczesna, interdyscyplinarna dziedzina badań, przy czym wykazano ścisłe powiązanie informacji z technologią i społeczeństwem.

Książka zaczyna się od wielu definicji terminu „informacja” – autorzy podkreślają jego złożoność. Ponadto podkreślają, że informatologia dzieli historię, fundamentalne umiejętności, metody i praktyki nie tylko z bibliotekoznawstwem i innymi dyscyplinami, w tym m.in. z archiwisty-

ką, historią, informatyką, komunikacją i statystyką, ale także z nowszymi dziedzinami interdyscyplinarnymi, takimi jak STS (Science and Technology Studies), medioznawstwo i *data science*. Wobec tego okazuje się też, że nauka o informacji występuje często w liczbie mnogiej: *nauki o informacji*. Autorzy już na wstępie podkreślają, że skoro informatologia jest bardzo złożoną dyscypliną, można ją opisywać z różnych perspektyw, a ich rozważania nie wyczerpują w pełni omawianej problematyki. Czytelnik dowiaduje się, że specjaliści od informacji mogą zajmować się nie tylko bibliotekarstwem lub obsługą archiwum, ale mogą być też analitykami, programistami, badaczami, administratorami, technikami, projektantami, kustoszami itp. W książce podkreślana jest pilna potrzeba skuteczniejszej wymiany informacji w odpowiedzi na wyzwania środowiskowe, społeczne i biomedyczne, przy czym przedstawiono korzyści i zagrożenia związane z pojawiającymi się technologiami umożliwiającymi tę wymianę. W książce nie brakuje również rozważań na temat tego, w jaki sposób informatologia ze swoim wieloletnim zaangażowaniem w wolność intelektualną i integrację cyfrową, a także dużą dbałością o ochronę prywatności, etykę danych i przejrzystość algorytmiczną, może przyczynić się do stworzenia sprawiedliwego oraz bardziej otwartego społeczeństwa. Ze względu na strukturę dziesięciu rozdziałów dotyczących informacji, w kolejnych akapitach postanowiono zwrócić uwagę na najistotniejsze aspekty, nierzadko powołując się na cytaty z tej książki, które stanowią tłumaczenia własne na język polski.

Pierwszy rozdział, dotyczący kolekcjonowania informacji (*Collecting Information*), koncentruje się na roli informacji jako zbiorowej pamięci społeczeństwa (*Collective Memory*) oraz kontekście jej kompletności, dostępności i możliwości wyszukiwania. Jak wskazują autorzy: „gromadzenie wszystkich informacji na świecie jest w praktyce bardziej skomplikowane, niż mogłoby się wydawać, gdy postrzegamy je jako utopijny ideał” (Pintar & Hopping, 2023, s. 18).

Natomiast drugi rozdział, nt. klasyfikacji informacji (*Classifying Information*), sięga do korzeni klasyfikacji i m.in. opisuje systemy klasyfikacyjne. Przy okazji trafnie wywnioskowali Pintar i Hopping, że „[k]iedy katalogujący klasyfikują dokumenty, porządkują świat i wszystko, co się w nim znajduje” (Pintar & Hopping, 2023, s. 37).

Następnie, w rozdziale trzecim, autorzy przechodzą do tematu organizowania informacji (*Organizing Information*), gdzie omawiają organizację wiedzy (*knowledge organization*), język dokumentów (*documentary language*) oraz klasyfikowanie metadanych (*classifying metadata*). Na uwagę zasługuje fakt, że w niniejszym rozdziale autorzy powołali się na publikację polskiego naukowca Marka Nahotki (Nahotko, 2022), wskazując zastosowanie podejścia fasetowo-analitycznego (*facet analytical approach*) w katalogach OPAC (*Online Public Access Catalog*). Czytamy, że np.

„w przypadku wyszukiwania online owo podejście pozwala użytkownikom wybierać atrybuty za pomocą menu rozwijanego (*drop-down menu*), a te wybory wpływają na to, co będzie im się wyświetlać w następnej kolejności, interaktywnie zawężając wyszukiwanie” (Pintar & Hopping, 2023, s. 49). Ów rozdział skupia się na organizacji informacji w różnych kontekstach, z których wyłania się konkluzja: „wyzwania stawiane tradycyjnym praktykom katalogowania bibliotecznego i organizacji wiedzy są istotne nie tylko dlatego, że rzucają światło na historyczne i współczesne błędy, ale także dlatego, że zwracają uwagę na fakt, że wszystkie systemy informacyjne mają kulturowe założenia co do tego, skąd wiemy to, co wiemy, z których wywodzą się nasze sposoby sortowania. Niezmiennie będą one kształtować sposób, w jaki strukturyzujemy i organizujemy informacje” (Pintar & Hopping, 2023, s. 60).

W rozdziale czwartym omówiono proces wyszukiwania informacji (*Retrieving Information*), m.in. opierając się na istocie Internetu: „zasady leżące u podstaw wyszukiwania informacji w Internecie można prześledzić na liście kontrolnej Gabriela Naudégo dotyczącej zarządzania informacjami: czy zbiór jest kompletny, czy można go przeszukiwać i czy jest dostępny? Optymalizacja wyszukiwania i pozyskiwania informacji wymaga zwrócenia uwagi na wszystkie trzy aspekty” (Pintar & Hopping, 2023, s. 67). Autorzy skupili się też na etapach przetwarzania informacji i podkreślili m.in. konieczność zgodności wyników wyszukiwania z zapytaniem użytkownika. Zwrócono uwagę też m.in. na sieci informacyjne (*Information Networks*) czy naukometrię w kontekście analizy cytowań. Rozdział ten opisuje też próby pozyskiwania informacji, które są zakłócane przez tzw. błędy algorytmiczne (*Algorithmic Bias*), np. w wyszukiwarkach internetowych czy Wikipedii. Autorzy podkreślają, że: „wyszukiwanie informacji zawsze odbywa się w kontekście, który określa, co może być przeszukane i jakość tego, co zostanie odnalezione. Do nas należy ocena jakości uzyskanych wyników. Jeśli nie zauważymy, że stereotypy i uprzedzenia naszych społeczeństw znajdują tam również odzwierciedlenie, wówczas wyszukiwanie informacji stanie się maszyną ich replikacji” (Pintar & Hopping, 2023, s. 82).

W rozdziale piątym skoncentrowano się na wykorzystaniu informacji (*Utilizing Information*), które pozyskujemy poprzez analizę szczególnie dużych zbiorów danych (*Big Data*) jakościowych i ilościowych oraz prawidłowe wnioskowanie. Autorzy podkreślają, że „dane są uważane za »dobre«, gdy adekwatnie reprezentują populację, z której zostały pozyskane, gdy zostały zgromadzone w sposób etyczny, gdy ich kontekst jest dostatecznie i precyzyjnie odzwierciedlony w metadanych, oraz gdy badacz rozumie dziedzinę, z której pochodzą dane” (Pintar & Hopping, 2023, s. 94-95). Autorzy poruszyli też kwestię udostępniania danych: „(...) dzielenie się wszelkiego rodzaju danymi, informacjami i wiedzą ponad grani-

cami państw i na przestrzeni czasu może okazać się kluczem do rozwiązania najtrudniejszych problemów świata. Jednak coraz częściej uznaje się, że różnicowanie zespołów i nadawanie priorytetu ich interdyscyplinarności jest konieczne, aby mieć pewność, że zbiory danych są tworzone etycznie, analizowane bez uprzedzeń i wykorzystywane w sposób, który działa na rzecz dobra wszystkich” (Pintar & Hopping, 2023, s. 104).

Szósty rozdział został poświęcony zarządzaniu informacją (*Governing Information*), w ramach którego poruszono takie aspekty, jak prawa autorskie, ochrona prywatności i wyzwania związane z technologią: „większa przejrzystość ze strony rządów i korporacji oraz odnowione zobowiązania do wolności informacji na poziomie globalnym, krajowym i lokalnym umożliwiłyby bardziej ożywioną debatę publiczną na temat technologii nadzoru oraz osiągnięcie bardziej partycypacyjnego i demokratycznego konsensusu co do tego, gdzie powinny być wyznaczone granice między prywatnością a bezpieczeństwem” (Pintar & Hopping, 2023, s. 125).

Siódmy rozdział traktuje o badaniu informacji (*Studying Information*), a dokładniej zachowań informacyjnych oraz umiejętności korzystania z informacji (*Information Literacies*) i zdolności do dezinformacji (*Disinformation Literacies*). Autorzy wyszczególnili kilka obszarów, które należy koniecznie poddać badaniom, np.: „(...) ucieleśnione doświadczenie [*Embodied Experience*], analizując informację jako doświadczenie cielesne i poznawcze” (Pintar & Hopping, 2023, s. 138), „(...) niebezpieczeństwo Instagrama dla bezbronnych młodych ludzi (...)” (Pintar & Hopping, 2023, s. 141) czy *trolling*, polegający na celowym poruszaniu kontrowersyjnych tematów online i dzieleniu się kontrowersyjnymi tezami w celu ośmieszenia innych, wywołania kłótni i wzbudzenia w nich wzniosłych emocji, np. złości, smutku lub irytacji. Autorzy podkreślają, że zjawisko jest powszechnie uznawane za całkowicie negatywne i powinno być eliminowane. Jak podsumowują ów rozdział: „Stopień, w jakim Internet jest pełen kłamstw i celowych manipulacji, kłóci się z naszą odwieczną tęsknotą za zbiorem zawierającym »wszystkie informacje świata«. Możemy sądzić, być może naiwnie, że taki zbiór powinien zawierać wyłącznie prawdziwe informacje. (...) zbiór zawierający wszystko musi nieodzownie zawierać wszystkie błędy i kłamstwa świata, a także wszystko, co dokładne i życzyliwe – a wszystko to zmieszane z przypadkowym szumem. W Internecie, a zwłaszcza w serwisach społecznościowych, wyzwaniem jest dostrzeżenie prawdy w niekończących się strumieniach ukierunkowanych reklam, marnujących czas *click-baitach* i prowokacyjnych bredzeniach sztucznie złośliwych trolli” (Pintar & Hopping, 2023, s. 147). W kontekście serwisów społecznościowych, autorzy wspominają też m.in. o zjawisku botów społecznych (*social bots*) czy tworzenia treści przez użytkownika (*User-Created Content*, UCC).

Projektowaniu informacji (*Designing Information*) poświęcono rozdział ósmy. Pinter i Hopping skupili się głównie na *storytellingu* i wizualizacji danych oraz architekturze informacji (AI). Oprócz objaśnienia terminu AI, opisali pracę architektów informacji, podkreślając, że „na bardziej abstrakcyjnym poziomie architekci informacji współpracują z klientami, aby opanować bogactwo treści, które mogą już być dostępne, szczególnie gdy wyzwaniem jest przeprojektowanie dużej witryny internetowej organizacji” (Pinter & Hopping, 2023, s. 164). Autorzy poinformowali też o istnieniu stowarzyszenia WIAA (*World Information Architecture Association*) oraz o corocznej konferencji z okazji Światowego Dnia Architektury Informacji WIAD (zob. World IA Day, 2023; WIAD, 2023). Nie pominęli w swojej lekturze ważnej postaci Richarda Saula Wurmana, twórcy terminu „architektura informacji”, ani Petera Morville’a czy Louisa Rosenfelda, którzy odegrali ważną rolę w upowszechnianiu czterech systemów architektury informacji (Morville, 1998; Rosenfeld & Morville, 2002; Morville & Rosenfeld, 2006; Rosenfeld, Morville, Arango, 2015). W kontekście architektury informacji, niestety, skupiono się wyłącznie na środowiskach informacyjnych online z pominięciem zastosowania architektury informacji offline, co pojawia się w innych badaniach (Coward & Salingaros, 2004; Sajna-Kosobucka, 2022). Mimo że w publikacji wyjaśniono kwestie powiązane z UX (*User Experience*) (m.in. *UX Design* czy *UX Research*), brakuje wzmianki na temat grupy NN/g (*Nielsen Norman Group*) – popularnej firmy badawczej i konsultingowej, zajmującej się badaniami doświadczeń użytkowników, z której usług korzystają ważne światowe organizacje. Firma oferuje szkolenia i doradztwo w zakresie UX, przy czym na blogu NN/g znajduje się około 1300 bezpłatnych artykułów zawierających często wyniki wieloletnich badań, z których korzystają nie tylko praktycy, ale i naukowcy (NN/g, 2023). Zresztą, sam Don Norman został zacytowany przez Pintera i Hoppinga (Norman, 2015), ale ich uwadze prawdopodobnie umknęła ta licząca się na rynku organizacja. Na uwagę w tym rozdziale zasługuje jednak objaśnienie nowoczesnej i rozwijającej się branży dziennikarstwa danych (*data journalism*), która umożliwia kreowanie wysokiej jakości interaktywnych eksploracji danych, co zwiększa zaangażowanie czytelników i ułatwia im zrozumienie przekazu. Dziennikarze danych mogą wykorzystywać nieskomplikowane w obsłudze narzędzia, „(...) czasami określane jako narzędzia »bez kodu« lub »z małą ilością kodu«, (...) [które] oferują użytkownikom wsparcie w zarządzaniu danymi oraz dostosowywaniu wykresów (...) niezależnie od umiejętności programowania. Ta łatwość obsługi jest szczególnie ważna dla dziennikarzy pracujących pod presją czasu lub w stresujących i niebezpiecznych warunkach na całym świecie” (Pinter & Hopping, 2023, s. 158). W tym rozdziale skupiono się też m.in. na zagadnieniach typu: projektowanie zorientowane na użytkownika (*User-Centred Design*, UCD), projektowanie zorientowane

na człowieka (*Human-Centred Design*, HCD), projektowanie zorientowane na wartości (*Value-Sensitive Design*, VSD), interakcja człowiek-komputer (*Human-Computer Interaction*, HCI), projektowanie interakcji (*Interaction Design*, IxD), czy optymalizacja dla wyszukiwarek internetowych (*Search Engine Optimization*, SEO). Autorzy zdefiniowali też wiele pojęć, np. mapa podróży użytkownika (*journey map*), wizualizacja sieci (*Network Visualisation*), nawigacja drzewiasta (*tree diagrams*), kladogram (*cladogram*) itd.

Rozdział dziewiąty dotyczy zabezpieczania informacji (*Preserving Information*) i stanowi refleksję nad rolą informacji w dziedzinie humanistyki, a także przechowywaniem informacji w instytucjach kultury, tj. galeriach, archiwach, bibliotekach i muzeach. To też rozważania nad zachowywaniem informacji cyfrowej czy relikdami oraz technologiami przeszłości. Autorzy wprowadzili czytelnika do kilku zagadnień, m.in.: humanistyki cyfrowej (*Digital Humanities*), formatu MARC (*Machine-Readable Cataloging* – służącego do zapisu i wymiany danych) oraz rzeczywistości: wirtualnej (*Virtual Reality*, VR), rozszerzonej (*Augmented Reality*, AR), mieszanej (*Mixed Reality*, MR) i poszerzonej (*Extended Reality*, xR – łączącej wszystkie trzy).

Rozdział dziesiąty ma charakter prognostyczno-futurologiczny i odnosi się do wyobrażeń stanu informacji w przyszłości (*Imagining Information*). Autorzy podkreślają m.in. istotę głębokiego uczenia maszynowego (*Deep Machine Learning*, DML), Internetu Rzeczy (*Internet of Things*) czy kreatywnej sztucznej inteligencji (SI) (*creative Artificial Intelligence*), generującej sztukę wizualną, oryginalną poezję, animacje starych zdjęć itp. Wskazują na istnienie różnych postaw społecznych: od „utopijnych nadziei” po „dystopijne lęki”. Dla przykładu, niektórzy artyści twierdzą, że SI będzie dla nich dobrym współpracownikiem, a inni „(...) dostrzegają w twórczości SI coś bardziej transcendentnego. Mogą niecierpliwie czekać na moment, w którym program komputerowy stanie się samoświadomy. Pozostali boją się wyjątkowości, przyszłości, w której nadludzka inteligencja doprowadzi do końca ery człowieka” (Pintar & Hopping, 2023, s. 196; zob. Cadwalladr, 2014). Jak wymieniają autorzy, można sobie wyobrazić bardziej dostępną (*accessible*), włączającą (*inclusive*), responsywną (*responsive*), naprawczą (*restorative*), różnorodną (*diverse*), etyczną (*ethical*), bezpieczną (*secure*), wnikliwą (*discerning*), transformacyjną (*transformative*), współpracującą (*collaborative*) i sprawiedliwą (*equitable*) przyszłość informacyjną (Pintar & Hopping, 2023, s. 199-201).

W wielu rozdziałach, w zdywersyfikowanych kontekstach autorzy nawiązują do ważnego interdyscyplinarnego obszaru badań, którym jest przetwarzanie języka naturalnego (*Natural Language Processing*, NLP). W wielu sekcjach książki wymieniane są też różne nowoczesne aplikacje mobilne. Koncentracja wokół współczesnych obszarów informatologii jest zdecydowaną zaletą tej książki. Autorzy podsumowują monografię

stwierdzeniem, że informatologia „(...) zajmuje się przestrzenią intelektualną, w której spotykają się informacja, technologia i ludzie. Wartości humanistyczne, teorie społeczne i metody analityczne swobodnie współistnieją w tej przestrzeni. Połączenie wielu podejść i metodologii daje tej dziedzinie potencjał zarówno krytyczny, jak i innowacyjny. Utopijne czy nie, te perspektywy dostarczają potężnych aspiracji, na których można oprzeć wyłaniającą się dyscyplinę nauki o informacji”.

Cała monografia ma charakter podręcznikowo-leksykonowy, gdzie znajdują się dziesiątki terminów i każdy jest tak samo istotny z perspektywy tego dzieła. Książka ta jest wszechstronnym przewodnikiem, w którym autorzy starają się przybliżyć czytelnikowi różnorodne aspekty zarządzania informacją, od technicznych po społeczne i kulturowe. Oprócz praktycznych kwestii, monografia porusza też głębokie koncepcje, które kształtują współczesną rzeczywistość informacyjną. Pintar i Hopping głęboko spenetrowali sferę informacyjną, analizując zachowania, umiejętności i wyzwania związane z posługiwaniem się informacją. Książkę tę powinien przeczytać każdy zainteresowany istotą informacji we współczesnym świecie, gdyż jest to najnowsze kompendium poświęcone *stricto* informatologii na miarę lat 20. XXI w.

BIBLIOGRAFIA

- Cadwalladr, C. (2014, 22 lutego). Are the Robots about to Rise? Google's New Director of Engineering Thinks So... *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/technology/2014/feb/22/robots-google-ray-kurzweil-terminator-singularity-artificial-intelligence>.
- Coward L.A., Salinger N.A. (2004). The Information Architecture of Cities. *Journal of Information Science*, 30(2), 107-118. <https://doi.org/10.1177/0165551504041682>.
- Morville, P. (1998). *Information Architecture for the World Wide Web*. Sebastopol, CA: O'Reilly.
- Morville, P., Rosenfeld, L. (2006). *Information Architecture for the World Wide Web, 3rd Edition*. Sebastopol, CA: O'Reilly.
- Nahotko, M. (2022). Knowledge Organization Affordances in a Faceted Online Public Access Catalog (OPAC). *Cataloging & Classification Quarterly* 60, 1, 86-111. <https://doi.org/10.1080/01639374.2021.2015734>.
- Norman, D. (2015). Reflection from Design of Everyday Things, with Don Norman, *UX Radio (podcast)*. <http://ux-radio.com/2015/12/reflections-design-everyday-things/>.
- Hopping, D. (2023). David Hopping. <https://ischool.illinois.edu/people/david-hopping>.
- NN/g (2023). Nielsen Norman Group: UX Training, Consulting, and Research. <https://www.nngroup.com/>.
- Pintar, J. (b.d.). Judith Pintar – Inspiration. Lamentation. Punctuation. <https://judithpintar.com/wp/>.

- Pintar J., Hopping D. (2023). *Information Science: The Basics*. New York: Routledge, 2023. DOI: 10.4324/9781003155119.
- Rosenfeld, L., Morville, P. (2002). *Information Architecture for the World Wide Web, 2nd Edition*. Sebastopol, CA: O'Reilly.
- Rosenfeld, L., Morville, P., Arango, J. (2015). *Information Architecture for the Web and Beyond, 4th Edition*. Sebastopol, CA: O'Reilly.
- Sajna-Kosobucka, P. (2022). *Badania architektury informacji na przykładzie radia akademickiego. User Experience i User Interface*, Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- WIAD (2023). WIAD (Światowy Dzień Architektury Informacji) 2023 – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. <https://wiad.edu.pl/wiad/>.
- World IA Day (2023). Home | World IA Day. <https://www.worldiaday.org/>.

Paulina Sajna-Kosobucka
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Szkoła Doktorska Nauk Społecznych
e-mail: psk@doktorant.umk.pl
ORCID 0000-0002-8587-1280

Tekst wpłynął do Redakcji 25 sierpnia 2023 r.